

**Protocol Agressie en Geweld
Politieke ambtsdragers**

Gemeente Haarlem
Mei 2013

Protocol Agressie en Geweld politieke ambtsdragers gemeente Haarlem

Inhoud

1	Inleiding	4
1.1	Agressie en geweld	4
1.2	Rol van gemeente.....	4
1.3	Doel en strekking protocol Agressie en geweld.....	4
1.4	Voor wie.....	4
2	Grenzen stellen , een norm.....	6
3	Vormen van agressie en geweld.....	8
3.1	Schriftelijke agressie	8
3.2	Verbale agressie	8
3.3	Dreigen met geweld/intimidatie	8
3.4	Fysieke agressie	8
3.5	Agressie via sociale media, internet.....	8
4	Preventieve maatregelen binnen de gemeente	11
4.1	Afspraken griffier en bodes.....	11
4.2	Openbare vergaderingen	11
4.3	Bedrijfshulpverlening (BHV)	11
5	Wat te doen bij agressie en geweld?	13
5.1	Met wie kun je wanneer contact opnemen?	13
5.2	Melden en aangifte.....	14
6	Maatregelen.....	16
7	Nazorg en preventie	17
7.1	Nazorg.....	17
7.2	Trainingen	17
	Bijlage 1: Algemene leidraad hoe te handelen bij agressie.....	19
	Bijlage 2: aanvullende informatie	21

1 INLEIDING

Als politiek ambtsdrager staat u midden in de samenleving. Dat brengt mooie ervaringen met zich mee, maar soms ook minder mooie. Want niet alle burgers kunnen hun frustraties over beleid en standpunten die hen niet bevallen even goed verwerken.

1.1 AGRESSIE EN GEWELD

In toenemende mate worden politieke ambtsdragers geconfronteerd met agressie en geweld dat ontevreden burgers tegen hen gebruiken. Het kan u ook overkomen. De vormen van agressie en geweld kunnen verschillende vormen aannemen: het kan variëren van uitschelden, persoonlijke bedreiging of van familie, verbaal en/of fysiek - tot langdurig stalken. Geen enkele vorm van agressie en geweld is acceptabel. Dat geldt zeker voor raadsleden die namens vele kiezers toezien op het college van b & w, lastige beslissingen nemen die burgers in hun belang raken, en zich inzetten voor de stad Haarlem. Op het moment dat een politieke ambtsdrager in de uitoefening van zijn/haar publieke taken wordt belemmerd door incidenten van agressie en geweld, dient er ingegrepen te worden en moet de politieke ambtsdrager er op kunnen rekenen dat hij/zij er niet alleen voor staat.

1.2 ROL VAN GEMEENTE

Haarlem draagt de verantwoordelijkheid voor het garanderen van de veiligheid van haar ambtenaar. In het bijzonder voor ambtenaren die veelvuldig burgercontacten hebben en een aanzienlijk risico lopen om met agressieve burgers geconfronteerd te worden. Hierdoor geeft Haarlem invulling aan de wettelijke plicht om te zorgen voor een veilige werkomgeving voor elke medewerker. De gemeente ondersteunt bepaalde processen zoals het doen van aangifte, biedt opvang en nazorg en registreert incidenten.

In het geval van politieke ambtsdragers vervult de gemeente deze functie ook. Voor een politieke ambtsdrager is het belangrijk dat hij/zij gemakkelijk benaderbaar is en open in de samenleving kan staan. Om die reden ligt het voor de hand dat in geval van agressie en geweld in overleg met het raadslid de te nemen maatregelen genomen worden.

1.3 DOEL EN STREKKING PROTOCOL AGRESSIE EN GEWELD

- Duidelijk maken dat geweld tegen politieke ambtsdragers niet geaccepteerd wordt;
- Het voorkomen van geweld door preventieve maatregelen;
- De te nemen maatregelen bij agressie en geweld;
- In het geval van geweld zo goed mogelijk ondersteunen en de opgelopen schade verhalen.

Uitgangspunt van het veiligheidsbeleid is dat agressie, geweld, bedreiging en intimidatie (verbaal & fysiek) tegen politieke ambtsdragers van de gemeente onder geen beding acceptabel is en agressief gedrag altijd een vervolgaanpak krijgt.

1.4 VOOR WIE

Dit protocol geldt als basisdocument voor alle politieke ambtsdragers (burgemeester, wethouders en raadsleden).

2 GRENZEN STELLEN , EEN NORM

Het is noodzakelijk vast te stellen binnen welke gezamenlijke kaders sprake is van onaanvaardbaar gedrag en de wijze waarop daarop gereageerd dient te worden. Eenduidigheid in het beleid en in de aanpak van agressie en geweld straalt daadkracht uit en zal uiteindelijk een preventief effect hebben op de agressie- en geweldpleger, waardoor agressie en geweld afnemen. Wanneer er niet wordt gereageerd op het agressieve en gewelddadige gedrag is de kans groot dat dit blijft voortbestaan en/of gaat escaleren.

Een gezamenlijke norm is een voorwaarde voor het effectief aanpakken van agressie en geweld. Met een norm wordt helder wat grensoverschrijdend gedrag is, wat gemeld en geregistreerd moet worden en wat afgehandeld moet worden met gerichte maatregelen. Het is van belang een gezamenlijke organisatienorm te hanteren. Hoeveel agressief gedrag of uitingen tolereren we en wat is strafbaar? Belangrijke uitgangspunten zijn:

- Agressie, geweld, bedreiging en intimidatie worden niet getolereerd
- De eigen veiligheid en die van collega's staat altijd voorop
- U voelt de vrijheid om uw mening te verkondigen
- Derden geven u de ruimte om uw taak uit te voeren
- Derden verstoren de orde bij uw optreden niet

Iedereen beleeft, interpreteert, hanteert en normeert agressie, bedreiging en intimidatie op zijn eigen manier. De norm die binnen de gemeente Haarlem wordt gehanteerd is uw eigen gevoel van veiligheid. Indien u (of uw gezins-/familieleden) zich niet veilig voelt dan is de norm overschreden. Ook de vrijheid die u voelt om uw mening te kunnen verkondigen vormt hier onderdeel van. U hoeft om die reden niet te schromen om contact op te nemen met contactpersonen genoemd in hoofdstuk 5. Door vroegtijdig in te grijpen kan ook voorkomen worden dat situaties escaleren. Daarnaast lukt het delen van uw gevoelens vaak op.

Noot: de omgeving waar de situatie zich voordoet kan van grote invloed zijn op uw gevoel van veiligheid. Een verbale bedreiging in uw persoonlijke levenssfeer heeft vaak veel meer impact dan eenzelfde uiting tijdens een openbare bijeenkomst. Zoals aangegeven is niet het feit leidend, maar uw eigen gevoel van veiligheid. Dat kan dus per definitie van persoon tot persoon verschillen.

3 VORMEN VAN AGRESSIE EN GEWELD

Vanuit de landelijke overheid is in 2006 het 'Actieprogramma agressie en geweld tegen werknemers (en ambtsdragers) met publieke taken' gestart. Daarin wordt de volgende definitie van agressie en geweld gehanteerd, die de gemeente Haarlem ook hanteert:

"Het welbewust verbaal uiten, gebruiken van fysieke kracht of macht, dan wel het dreigen daarmee, gericht tegen een werknemer of ambtsdrager, onder omstandigheden die rechtstreeks verband houden met het verrichten van de publieke taak, hetgeen resulteert of waarschijnlijk zal resulteren in een gevoel van bedreiging, materiële schade, letsel of psychische schade."

3.1 SCHRIFTELIJKE AGRESSIE

Het schriftelijk doen van aantijgingen/ bedreigingen tegenover ambtsdragers. Hieronder valt ook schriftelijke agressie via e-mail, sociale media, websites en dergelijke.

3.2 VERBALE AGRESSIE

Zowel van persoon naar persoon als telefonisch zoals:

- beledigen en vernederen
- treiteren, pesten
- uitschelden, discriminerende opmerkingen

3.3 DREIGEN MET GEWELD/INTIMIDATIE

- (gezinsleden) bedreigen
- stalken en achtervolgen
- chanteren en onder druk zetten

3.4 FYSIEKE AGRESSIE

Escalatie van agressie, die zich uit in geweld tegen voorwerpen dan wel personen zoals:

- schoppen, slaan, knijpen
- duwen en vastpakken
- fysiek hinderen
- gericht gooien van voorwerpen
- steken en spuwen
- verwonden
- vernieling van voorwerpen

3.5 AGRESSIE VIA SOCIALE MEDIA, INTERNET

E-mail, sociale media en internet bieden legio kansen voor het uiten van agressie c.a.

Ook voor deze uitingen geldt de hierboven geformuleerde norm: uw eigen veiligheidsgevoel. Het bijzondere van internet, sociale media c.a. is dat de drempel om forse uitlatingen te doen lager is dan in het dagelijkse leven, doordat allerlei remmende factoren en correctiemechanismen ontbreken. Je zou kunnen zeggen dat agressieve uitingen dan minder serieus hoeft te worden genomen, maar dat is maar de vraag! Uiteindelijk gaat toch om uw gevoel van veiligheid.

N.B. Het is voor politieke ambtsdragers belangrijk zich bewust te zijn van de consequenties van handelingen online. Als politieke ambtsdrager moet u beslissingen nemen waar een burger (of diens familie) op dat moment niet blij mee is.

Geadviseerd wordt om uw privéadres en kenteken van uw auto niet breed bekend te maken. Deze gegevens worden ook niet op de website van de gemeente bekend gemaakt. Voor het uitoefenen van uw functie volstaan werk gerelateerde contactgegevens.

Dit geldt ook voor sociale media. Kijk altijd goed naar de privacy instellingen van het netwerk waar u een profiel hebt aangemaakt. Wie kan uw privégegevens bekijken?

4 PREVENTIEVE MAATREGELEN BINNEN DE GEMEENTE

4.1 AFSPRAKEN GRIFFIER EN BODES

Op het stadhuis van Haarlem zijn afspraken/werkinstructies gemaakt tussen de griffier en bodes. De bodes hebben instructies over wat te doen bij incidenten tijdens bijeenkomsten en vergaderingen. De bodes in het stadhuis zijn tijdens kantooruren en openbare bijeenkomsten altijd bereikbaar op nummer 023-5114370. Op andere momenten, zoals met name op de maandagavond, kunnen raadsleden in onaangename situaties het beste contact opnemen met de 112, de wijkagent of de Adviseur Openbare Orde en Veiligheid (AOV-er).

4.2 OPENBARE VERGADERINGEN

Voor elke openbare vergadering wordt een risico-inschatting door de griffie gemaakt over mogelijke veiligheidsrisico's. Indien er een onderwerp staat geagendeerd wat risico's met zich meebrengt (veel belangstelling publieke tribune, veel emoties, veel boosheid over voorliggende plannen, specifieke risico doelgroep) dan treedt de griffie altijd in overleg met de afdeling Veiligheid en handhaving. In overleg met de politie wordt er dan ook een risicoanalyse gemaakt. Waar nodig worden extra agenten ingezet (achter de hand, in burger op de publieke tribune, in politie-outfit op de publieke tribune) of andere aanvullende maatregelen.

Op bijeenkomsten waarbij een ambtsdrager in gesprek gaat met de wijk/bewoners en waarbij een gevoelig onderwerp besproken wordt, maakt de afdeling Veiligheid en handhaving een risicoanalyse. Op deze locaties in de wijk worden dan waar nodig ook extra veiligheidsmaatregelen getroffen (o.a. extra inzet politie/handhaving).

Bij een bijeenkomst/vergadering met mogelijk risico, is het verstandig om met ondersteuning van de bode enige ruimte te laten tussen de vergadertafel en het publiek. Bij incidenten tijdens vergaderingen schakelen voorzitter en secretaris de dienstdoende bode in voor ondersteuning. Deze heeft de telefoonnummers van anderen bij zich. Een moment schorsing van de vergadering is vaak ook verstandig.

4.3 BEDRIJFSHULPVERLENING (BHV)

Medewerkers op het stadhuis zijn ook BHV getraind. Er is een pool van BHV-ers. Er is altijd een BHV-er beschikbaar. De BHV-ers zijn bereikbaar via 023-5114705.

Praktische tip: let u als ambtsdrager op waar u gaat zitten tijdens bijeenkomsten/vergaderingen. Bijvoorbeeld bij hoorzittingen kunnen de emoties hoog oplopen. Kies bij voorkeur een plek waar u goed het overzicht heeft en waar mensen niet achter u langs naar de uitgang moeten lopen.

5 WAT TE DOEN BIJ AGRESSIE EN GEWELD?

5.1 MET WIE KUN JE WANNEER CONTACT OPNEMEN?

1-1-2

In de ergste situatie, bij strafbare feiten van (bedreiging met) geweld tegen personen, vernieling gerelateerd aan agressief gedrag of mishandeling altijd direct 1-1-2 bellen.

Burgemeester

Een wethouder of raadslid kan bij geweld, bedreiging of intimidatie altijd contact opnemen met de burgemeester. De burgemeester zal in overleg met de betrokkene en indien nodig de politie maatregelen treffen.

Afdeling Veiligheid en Handhaving

Indien de grens van het toelaatbare bereikt is (maar contact met de politie is niet nodig/gewenst) of er bestaat twijfel over de grens van het toelaatbare kan indien gewenst contact op worden genomen met de Adviseur Openbare Orde en Veiligheid (AOV-er) van de gemeente Haarlem. De AOV-er is 24-uur per dag bereikbaar op nummer 023-5115119. Met de AOV-er kan van gedachte gewisseld worden over de ernst van de situatie en de te nemen maatregelen.

De wijkagent

Indien gewenst kunt u een persoonlijk gesprek aanvragen met de wijkagent. Dit kan bij u thuis, maar ook op het politiebureau. U kunt uw wijkagent bereiken via het nummer 0900-8844.

De griffier

Voor de raadsleden is de griffier altijd beschikbaar als klankbord en voor advies. Daarnaast verzoeken wij de raadsleden om alle gevallen van agressie en bedreiging bij de griffier te melden, ook als u al contact hebt met anderen. Het is belangrijk dat de griffier, samen met het meldpunt bij de afdeling Veiligheid en handhaving het incident registreert en een goed overzicht heeft.

De vertrouwenslijn

Object zijn van agressie en geweld kan hard aankomen en iemand echt raken. In veel gevallen is goede opvang uit de directe omgeving (familie, vrienden, partijgenoten) voldoende. Het gevolg kan ook zijn dat de bedreigde zich langdurig angstig, onzeker, machteloos, ongeremd woedend voelt. In dat geval is het raadzaam een deskundige te raadplegen. Dit kan de huisarts zijn. Voor raadsleden, wethouders en burgemeesters en hun familie is er een vertrouwenslijn waarin om ondersteuning gevraagd kan worden “mental support” geheten. tel. 088-5543 288 of via www.devertrouwenslijn.nl

Raadsleden en wethouders ontvangen een handzaam kaartje met de belangrijke telefoonnummers.

5.2 MELDEN EN AANGIFTE

Melden

Het is belangrijk dat elke vorm van agressie en geweld gemeld wordt. Voor politieke ambtsdragers is de griffier of de afdeling Veiligheid en Handhaving het meldpunt wanneer hij/zij te maken krijgt met agressie en geweld. Belangrijk is dat de politieke ambtsdrager zijn/haar verhaal kwijt kan en ook de zekerheid heeft dat er vervolg gegeven wordt aan de melding. Melden dient zo volledig mogelijk te gebeuren. Als de agressor bekend is, naam adres en woongegevens opgeven; als er een vermoeden bestaat dat er direct een verband is met een door de politieke ambtsdragers of door zijn/haar partij ingenomen standpunt, dit melden; als het raadslid een brief of mail heeft ontvangen, afschrift afgeven etc.

Incidentenregistratie

De griffier geeft de melding direct door aan de afdeling Veiligheid en Handhaving die een incidentenregistratie bijhoudt. Dit zal plaats vinden via het Gemeentelijk Incidenten Registratiesysteem (GIR). Het GIR is een landelijke webapplicatie, die gratis beschikbaar wordt gesteld door het A+O fonds, waarmee op simpele en eenduidige wijze agressie-incidenten tegen werknemers met een publieke taak en politieke ambtsdragers kunnen worden geregistreerd.

Het GIR is een beleidsondersteunend systeem. De registraties in GIR zijn een middel om inzicht te verkrijgen in de aard en omvang van agressie en geweld. Ook biedt GIR de mogelijkheid om overheidsorganisaties onderling te vergelijken.

Aangifte

Naast de melding aan de griffier/afdeling Veiligheid dient het raadslid -indien er sprake is van een strafbaar feit- altijd direct aangifte te doen bij de politie.

6 MAATREGELEN

Na een incident met agressie of geweld kunnen verschillende maatregelen worden getroffen:

Risicoanalyse

De afdeling Veiligheid en Handhaving kan op basis van de informatie en in overleg met de politie een risicoanalyse maken over de ernst van de situatie. Afhankelijk van de inschatting over de ernst van de situatie kunnen eventuele instructies gegeven worden over hoe te handelen of waar op te letten. Indien nodig kunnen specifieke maatregelen getroffen worden.

Gesprek met de dader

De politie, afdeling Veiligheid of de burgemeester kan een gesprek aangaan met de dader. De dader wordt gevraagd excuses aan te bieden. Vervolgens kunnen er samenwerkingsafspraken gemaakt worden om herhaling te voorkomen. Dit gesprek kan ook worden gecombineerd met andere maatregelen.

Waarschuwingsbrief

Een waarschuwingsbrief kan worden gegeven bij hinderlijk, onacceptabel gedrag, verbaal geweld, telefonische agressie, schriftelijke agressie en stalking. In de waarschuwingsbrief wordt aangegeven dat de dader een grens heeft overschreden en dat dit niet wordt getolereerd. De gemeente waarschuwt dat bij een volgende misdraging zwaardere maatregelen worden getroffen zoals een pand- of gebiedsverbod.

Pandverbod

De burgemeester kan bij vernieling of agressief gedrag iemand de toegang tot een pand (bijv. het stadhuis) ontzeggen.

Gebiedsverbod

De burgemeester kan op basis van de APV een persoon een verblijfsontzegging opleggen voor het centrum van Haarlem. Ook kan de burgemeester een op basis van de wet Maatregelen Bestrijding Voetbalvandalisme en Ernstige Overlast een gebiedsontzegging opleggen voor bijvoorbeeld het stadhuis of een straat in Haarlem.

Contactverbod

De officier van Justitie kan een contactverbod opleggen. Dit kan bijvoorbeeld als er aangifte is gedaan van stalking, waarbij de politieke ambtsdrager zich bedreigd heeft gevoeld.

Bewaken en beveiligen

Indien uit de risicoanalyse van de gemeente en de politie blijkt dat de politieke ambtsdrager (of zijn familie) een veiligheidsrisico loopt, kunnen er maatregelen getroffen worden in het kader van bewaken en beveiligen. Hierbij zal contact worden gelegd met de eenheid bewaken en beveiligen van het ministerie van Veiligheid en Justitie.

Verhalen van materiële en of immateriële schade op de dader(s).

In geval van schade kan de dader financieel verantwoordelijk gesteld worden voor zijn gedrag. Zowel materiële als immateriële schade kan worden verhaald op de dader.

7 NAZORG EN PREVENTIE

7.1 NAZORG

Slachtofferhulp Nederland

Slachtofferhulp (0900-0101, www.slachtofferhulp.nl) biedt praktische en juridische adviezen en emotionele steun na een misdrijf (geweld, stalking etc.) of een verkeersongeluk.

Schade

Het kan zijn dat er schade is geleden, dit kan in het algemeen verhaald worden op de dader. Het gaat hier om het verhalen van materiële kosten, zoals de kosten van medische behandeling en re-integratie of immateriële schade. Enkele voorbeelden zijn inbreuk op privacy, gederfde levensvreugde, psychische schade zoals slapeloosheid etc.

Voor informatie over het verhalen van schade op de dader is er een speciale landelijke helpdesk (030-2631 404) of via internet www.helpdeskvpt.nl. De griffier kan hier waar nodig ook ondersteuning bieden aan de raadsleden.

Het is in dit geval ook raadzaam de eigen verzekeraar te raadplegen.

Advocaatkosten

Als het nodig lijkt een advocaat in te schakelen om schade te verhalen of om een maatregel bij de rechtbank te verzoeken, dient dit bij de griffier gemeld te worden. De griffier legt de zaak voor aan de afdeling juridische zaken van Middelen en Services of brengt de betreffende ambtsdrager met een medewerker van juridische zaken in contact. Juridische zaken adviseert over de betreffende claim of vordering en adviseert over het inschakelen van een advocaat. Raadsleden kunnen een verzoek tot vergoeding van de kosten indienen bij de burgemeester.

Naar aanleiding van een concreet verzoek kan de burgemeester in samenwerking met de griffier, na kennis genomen te hebben van het advies van juridische zaken, beslissen dat de advocaatkosten naar redelijkheid en billijkheid door de Gemeente Haarlem betaald worden.

7.2 TRAININGEN

Training agressie en geweld

Er zijn verschillende trainingen beschikbaar waarin wordt geleerd hoe om te gaan met agressie en geweld en wat in bepaalde situaties wel of juist niet moet worden gedaan. Indien gewenst kan er voor een Raad/college een training op maat georganiseerd worden.

In elk geval wordt in het introductieprogramma van de raad en het college aandacht besteed aan het onderwerp veiligheid en agressie.

BIJLAGE 1: ALGEMENE LEIDRAAD HOE TE HANDELEN BIJ AGRESSIE

Agressief gedrag van een klant kan grote impact hebben. Het is belangrijk om goed met agressie om te gaan. Hieronder staat een algemene **leidraad** over hoe met agressief gedrag om te gaan.¹

Stap 1 Geef de persoon ruimte

- Laat de klant vertellen wat er aan de hand is, laat hem zijn verhaal doen.
- Laat hem uitzagen zolang het niet uitmondt in verbaal geweld.

Stap 2 Toon begrip voor de frustratie

- Spreek dit begrip ook uit.
- Toon geen begrip voor de eisen van de persoon of het gedrag dat hij vertoont.

Stap 3 Geef uitleg

- Over de regels: vergroot ze eventueel uit ("één sigaret is niet erg, maar als 20 mensen een sigaret gaan roken dan is het hek van de dam").
- Over het gedrag: "Uw gedrag wordt niet geaccepteerd". In je reactie moet het **gedrag** van de ander en niet de persoon zelf centraal staan.
- Over je bevoegdheden

Stap 4 Bied een alternatief

- "Als je ermee stopt dan wil ik je verder helpen".

Stap 5 Rond het gesprek af

- Stopt de persoon met zijn agressieve gedrag? Dan kun je hem verder helpen.
- Gaat de persoon door? Ga verder met de leidraad.

Stap 6 Vraag de persoon om medewerking

- Of negeer de strijd. Hierdoor geef je jezelf en de klant ruimte.
- Roep de persoon tot de orde. Noem het gedrag ("u staat te schreeuwen") en verzoek **zonder** irritatie en boosheid om dit gedrag te stoppen ("ik wil dat u ermee ophoudt").
- Houd de persoon een spiegel voor met betrekking tot zijn gedrag.
- Houd je eigen gedrag en mening neutraal. Zeg niet: "ik ben het er ook niet mee eens", dit kan averechts werken.

Stap 7 Verbind consequenties aan het gedrag van de klant

- Benoem wat er gebeurt als de persoon niet mee wil werken en zeg wat de consequenties zijn als de persoon zijn gedrag niet verandert.

Stap 8 Stel een keuze voor

- Geef duidelijk aan wat jij graag zou zien dat de persoon gaat doen.
- Beschrijf ongewenst gedrag en noem de sanctie.
- Beschrijf gewenst gedrag en schets de gunstige afloop.

---

¹ Dit is een leidraad: elke situatie vereist andere handelingen en het is dus niet altijd nodig om alle stappen te doorlopen. Gebruik de genoemde alternatieven naar eigen inzicht en gevoel.

Stap 9 Voer het voorstel uit

- Als de persoon niet doet wat jij hebt voorgesteld dan moet je uitvoeren wat je gezegd hebt.

Stap 10 Vorder:

- "Ik vraag u (voor de eerste of tweede keer) beleefd doch dringend om weg te gaan.
- Vorder altijd twee keer voordat je de politie belt

Stap 11 Bel de politie

- Zeg dat je de klant twee maal gevraagd hebt om het pand te verlaten en dat je nu de politie belt

BIJLAGE 2: AANVULLENDE INFORMATIE

Er zijn twee uitgaven van het Expertisecentrum Veilige Publieke Taak (www.evpt.nl):

- Reacties, sancties en maatregelen bij agressief gedrag
- Handreiking voor het treffen van adequate maatregelen in geval van bedreigingen met agressie en geweld tegen burgemeesters en wethouders.

Deze uitgaven zijn te vinden op:

<http://www.evpt.nl/instrumenten-en-diensten/handreikingen/>